

Genç Sporcuların Dopinge Yönelimine Etken Olarak Doping Hakkındaki Bilgi Düzeyleri ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Kürşat Karacabey¹, Sultan Seyhan², Yavuz Öntürk³, Ufuk Apur⁴, Yakup Akyel⁵

¹Prof. Dr. Düzce Üniversitesi Spor Bilimler Fakültesi, kkaracabey@hotmail.com

²Spor Genel Müdürlüğü, Ankara, sseyhan@gmail.com

³Öğr. Gör. Düzce Üniversitesi, Spor Bilimler Fakültesi, Düzce, yonturk@hotmail.com

⁴Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Düzce, ufukapur@hotmail.com

⁵Yrd. Doç. Dr. Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kırşehir, yakyel@gmail.com

Geliş Tarihi/Received:

12.08.2017

Kabul Tarihi/Accepted:

17.09.2017

Yayın Tarihi/Published:

27.12.2017

ÖZ

Bu çalışmada, genç sporcuların dopinge yönelimine etken olabileceği öngörülen doping hakkındaki bilgi düzeyleri, tutumları ve düşüncelerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada sporcu eğitim merkezlerindeki genç sporcuların doping hakkında sahip oldukları bilgi düzeyleri, tutumları ve düşüncelerinin cinsiyet, yaş, sporcu eğitim merkezi ve branş değişkenleri açısından farklılaşp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Mersin, Konya, Erzurum ve Balıkesir illerinde faaliyet gösteren sporcu eğitim merkezlerinde atletizm ve güreş branşlarında spor yapan 14-17 yaşlarındaki 104 sporcu oluşturmaktadır. Verilerin toplanması aşamasında araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi formu ve Şapçı (2010) tarafından geliştirilen “Doping Kullanımına Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmadaki değişkenlerin parametrik testlere uygunluğu, basıklık ve çarpıklık değerlerine göre, sürekli değişkenler ise karşılaştırmalı analiz hücrelerindeki sporcu sayılarının 50 den düşük olması sebebi ile Shapiro-Wilk testine göre değerlendirilmiştir. Demografik değişkenlerle doping bilgi düzeyleri arasındaki ilişki incelenirken verilerin yapısına uygun olarak parametrik olmayan istatistiksel yöntemlerden bağımsız örneklem arası Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, SEM, cinsiyet, branş, ulusal madalya alma durumu ve doping testi durumu değişkenleri göz önüne alındığında doping bilgi düzeyleri, tutumlar ve değerler açısından anlamlı farklar bulunmuştur. Yaş, uluslar arası tecrübe ve uluslar arası madalya durumlarına göre doping bilgi düzeylerinde farklılıklar bulunamamıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda bazı öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doping, Doping Mücadele, Sporcu, Bilgi Düzeyi, Tutum

Young athletes' Knowledge, Attitude And Belief Levels, Which May Be Seen As Possible Explanations Of Doping In Comparison With Some Other Variables

ABSTRACT

In this research, it is aimed to examine young athletes' knowledge, attitude and belief levels, which may be seen as possible explanations of doping in comparison with some other variables. Young athletes in athlete training centers were inquired about their knowledge, attitude and beliefs on doping while gender, age, training center and sports branch were selected as grouping variables. Population of this study was selected from Mersin, Konya, Erzurum athlete training centers with a total number of 104 athletes whose ages are between 14-17. In data collection phase of the research a questionnaire which is developed by the researcher and “Attitude Inventory for

Doping” (Şapçı, 2010) were used. Research variables’ compatability for parametrical statistics was evaluated by skewness and curtosis of the data while continous variables were calculated by Shapiro-Wilk test as comparative analysis cells have less than 50 count. Independent inter-group Kruskal-Wallis and Mann-Whitney U tests were selected as non-parametric statistical methods to search for the correlation between demographical variables and doping knowledge levels considering the structure of research data. Findings revealed that there are some significant difference among training centers, gender, sports branch, national medallist and doping test experienced groups considering doping knowledge, attitude and belief variables. On the contrary there is no significant difference between age, international competition experience, and international medallist groups. Some suggestions are presented in accordance with the findings.

Keywords: Doping, Doping Prevention, Athlete, Knowledge Level, Attitude

Bu çalışma Uluslararası Balkan Spor Bilimleri Kongresinde (2017) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Spor, günümüzde bireylerin daha iyi vakit geçirmek amacıyla yaptıkları bir uğraş olmakla birlikte, bazı insanların tam zamanlı olarak meslek haline getirerek yaptıkları ve bundan maddi kazanç elde ettikleri bir faaliyet olmuş ve sporun çok geniş bir kitleyi içine alması başarılı olmayı gerekli hale getirmiştir. Bu nedenle, çağdaş, gelişmiş ve modern toplumların vazgeçilmez bir aktivitesi olan sporda; rekorların artık kırılmayacak düzeylere gelmesi, rekor için saliselerin, milimlerin hatta gramların önem kazanması, sporcular arasında, sporun amacına uygun olmayan yöntemlerin kullanmaya başlanmasına sebep olmaktadır (Eröz, 2007; Gençtürk ve Ark. 2009).

Bir sporcu, rekorlar kırabilmek ve şampiyon olabilmek için gerekli genetik potansiyele sahip olabilir ancak bozuk bir yaşam tarzı veya yeterli olmayan antrenman ile bu rekorları kıramayacak veya şampiyon olamayacaktır, buna benzer şekilde, kısıtlı bir genetik potansiyele sahip bir sporcu düzenli bir yaşam tarzı ve planlı, programlı antrenman ile ilgili olduğu spor branşında başarılı olabilecek ve sporculardaki kas lifi dağılımı, sporcunun genetik potansiyeli ne olursa olsun, antrenman düzeyi, süresi ve sıklığına, ayrıca beslenme ve diğer faktörlere bağlı olarak da değişim gösterecektir (Ashcroft ve Ark. 2007; Egesoy ve Ark.2013).

Doping maddelerinin vasıtasıyla doğal olmayan ve yapay bir şekilde elde edilen sportif performans sporcuya başarıya taşırken, ahlaklı, kültürlü ve erdemli olmaktan uzaklaştırarak, onurunun kırılmasına, sporcu ruhunun ve fairplay anlayışının yok olmasına zemin hazırlamaktadır. Rekabetin olduğu bütün yarışlarda bu ahlaki ilkenin yozlaşması karşısında uluslararası anlayışı kapsayan fairplay kavramı kurallara riayetle beraber rakibe saygı ve yarışma eşitliği prensiplerini de taşımaktadır buda sporcuların zirvede kalmak için yöntem olarak suni yollarla yani doping ile değil; spor ahlakına ve spor eğitimine sahip, sportif yeteneklere dayalı, antrenman yoluyla, performansını sporun özüne göre geliştirerek, her sporcuda olması gereken sportif erdem gerçeği ile hareket etmelidir (Öngel, 1997).

Bunun yanı sıra sporun sosyal bir kurum olarak günümüzde köklü, popüler ve yaygın bir faaliyet sahası ve kalkınma aracı olarak artık bir bilim dalı, bir gelişmişlik kriteri ve ekonomisi, eğitimi, alt kurumları, araç ve gereçleriyle tam bir sektör olması ve öyle ki kendi turizmi, eğitimi, sağlığı, ulaşımı, mimarisi, ekonomisi ile günümüzde kendine bağlı sektörler oluşturan bir kurumdur (Yazıcı, 2014).

Tarihin her döneminde, güçlerini ve performanslarını doğal olmayan ve yapay yollarla arttırmak için farklı birçok bitkisel formül denemiş olan insanlığın gelişiminden bu yana rekabet etme, yarışma, rakiplerine üstünlük sağlama ve kazanma psikolojisi yaygın olarak görülen bir davranış şeklidir. Gelişmemiş toplumlarda kazanma ve bunun sonucunda kendini bulunduğu ortama kabul ettirme psikolojisi, günümüzde de yerini korurken, aynı zamanda ekonomik ve sosyal statü kazanımları da sağlamaktadır (Karakoç, 2007; Işık, 2015).

Eski Yunanlılarda ödül maddi bir kazançtan ziyade, dini bir anlam taşırdı ve kazanan sporcunun ödülü bir taç, sembolik şekiller, kutsal hediyeler olur, bu gibi hediyeler onu elde eden sporcuya kutsallık kazanırdı. Bu sebeple eski Yunanlılarda spor; fiziksel gücün yarıştığı, ama fizik ötesi gücün kazanıldığı dinsel bir değere sahipti, olimpiyatı kazanan sporcular tanrıların özel yarattıkları insanlar veya tanrılardan ilave bir şeyler almış kişiler olarak kabul edilir ve kendilerine büyük saygı gösterilirdi (Yesalis ve Bahrke, 2002).

Sportif müsabakaların yapıldığı o dönemde de yarışmaya katılacak sporcuları motive eden önemli madde ve manevi değerler söz konusu olması sebebi ile sporcu mutlaka kazanma arzusunu beslemekte, gerekli bütün imkanlar kullanılmaya çalışılmak suretiyle, yarışmanın sonucu kontrol altına almak amacını gözetmektedir (Dinçer, 2010).

Performansı yapay olarak ve kural dışı bir şekilde arttırılması amacıyla organizmaya yabancı bir ajanın verilmesi veya fizyolojik maddelerin normal olmayan yollardan ve yöntemlerle bir şahsa yarışma esnasında veya yarışma dışında uygulanması doping kabul edilir (Ünal ve Ünal, 2003; <http://www.doping-prevention.sp.tum.de/doping-in-general/doping-definition.html>)

Tarihin bilinen en eski zamanlarından itibaren sportif başarıyı, dışarıdan müdahale yolu ile kural dışı olarak etkilemek düşüncesi hep söz konusu olmuştur. Bunun yanı sıra sportmence ve centilmence davranışların varlığını da inkar edilemez. Sporcunun fiziksel ve psikolojik yapısının bozulmasına, sağlıksız bir yapıya girmesine hatta ölümlere neden olan doping uygulamaları, sadece maddi kökenli söz konusu bozuklukların değil, aynı zamanda ahlaki değerlerin de yok edilmesi suretiyle ideal insan tipi olan şampiyon ve rekortmen sporcu anlayışının da yozlaştırmaktadır (Dinçer, 2010).

Modern sporların amatörlükten profesyonelliğe geçtiği ve sporun çok ciddi maddi kazançları beraberinde getirdiği 20. Yüzyılda gittikçe büyüyen bir sorun haline alan doping, spor ve fiziksel mücadele kadar eski, spor etiği ve insan sağlığını tehdit eden bir olgudur ve bununla mücadele çalışmaları, sorunun öneminin kavrandığı 1920'lerden itibaren başlamıştır ancak somut gelişmelerin elde edilmesi 80'li yılların sonlarına kadar sürmüştür (Yesalis ve Bahrke, 2002). Dopinge mücadelede yıllardır doping yapanların bir adım gerisinde kalmış fakat sorunun peşini hiç bırakmamışlardır ve günümüzde bazı istisnalar hariç tutulmak üzere, sporu yöneten ulusal ve uluslararası kuruluşların hemen hemen tamamı dopinge mücadelenin önemini kavramış biçimde davranmaktadırlar (Eröz, 2007).

Tehlikeli ve yasal olmamasına rağmen doping, günümüz antrenman yöntemlerinin de önünde adeta bir kurtarıcı konumunda ön plana çıkmıştır ve doping kullanımına bağlı ortaya çıkan olumsuzlukların ve sağlık sorunlarının birçok sporcu tarafından bilindiği kabul görmektedir (Öztürk, 2009). Tüm olumsuzluklara rağmen doping kullanımında ısrar edilmesi; rekorların ve galibiyetlerin dayanılmaz cazibesini, sporun giderek ticarileşmesini ve doping ile profesyonellik arasında gitgide artan sıkı bir ilişkinin olduğunu düşündürmekte, takımın ligdeki konumu, forma aşkı, bilgisizlik, antrenman tembelliği veya müsabakaya hazırlanma eksikliği sporcuların başarıya daha çabuk ulaşabilmek için çeşitli arayışlara girmelerine dolayısıyla dopinge olan ilginin artmasına neden olmaktadır (Şapcı, 2010).

2. YÖNTEM

Bu araştırma Türkiye'deki Sporcu Eğitim Merkezlerinde bulunan sporculardan oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Konya, Mersin, Erzurum ve Balıkesir Sporcu Eğitim Merkezlerindeki araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 14-17 yaşları arasındaki toplam 104 (89 erkek, 15 kız) sporcu oluşturmaktadır.

Verilerin çözümlenmesinde Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı (SPSS, Statistical Package for the Social Sciences) 20.0 istatistik paket programından faydalanılmıştır. Tüm veriler ilk olarak, kayıp ve uç değerlerin varlığı yönünden incelenmiştir. Çokluk, Şekercioğlu ve Büyükoztürk'ün

(2010) de önerdiği gibi bu verilerin tüm veri setindeki oranı %5'ten az olduğu için analizler öncesinde silme işlemi (Listwise Deletion) uygulanmıştır. Veri analizinde öncelikle betimsel istatistikler hesaplanmıştır. Daha sonra araştırma hipotezinde belirtilen değişkenler arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Bu aşamada verilerin yapısına uygun olarak parametrik olmayan istatistiksel yöntemlerden bağımsız örneklem arası Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılmıştır.

3. ANALİZ VE BULGULAR

Tablo1. Araştırma Örnekleminin Yaşa Göre Yüzelik Dağılımı

	Yaş	Frekans	%
	14	20	18,4
	15	25	24,3
Geçerli	16	33	32,0
	17	26	25,3
Toplam			100
		104	

16 yaş grubundaki sporcuların toplam sporcuların %32'ni (n=33) oluşturdukları ve 14 yaş grubu sporcuların ise %18.4 (n=20) ile en düşük yüzelik sporcu grubunu oluşturduğu görülmektedir. 15 yaşındaki sporcular ise sporcuların toplamının %24,3'ünü (n=25), 17 yaş grubu sporcular ise %25.3'ünü (n=26) oluşturmaktadır.

Tablo2. Araştırma Örnekleminin Cinsiyete Göre Yüzelik Dağılımı

		Frekans	%
	Erkek	89	85,6
Geç.	Kız	15	14,4
	Top.	104	100,0

Araştırmaya katılan 104 sporcunun % 85,6'sının (n=89) erkek sporcu olduğu, %14,4'ünün (n=15) ise kız sporculardan oluştuğu görülmektedir.

Tablo3. Araştırma Örnekleminin Uluslararası Tecrübe Durumlarına Göre Dağılımı

		Frekans	%
	Evet	28	26,2
Geçerli	Hayır	76	73,8
Toplam		104	100

Araştırmaya katılan sporcuların %26,2'si (n=28) uluslararası tecrübeye sahip olduğu görülürken, %73,8'inin (n=76) uluslararası tecrübeye sahip olmadığı görülmektedir.

Tablo4. SEM'lere Göre Bilgi Düzeyi, Tutum ve Değerlerin Karşılaştırılması

SEM		Bilgi Düzeyi2	p	Tutum3	Değer 1	p
	Ort.	2,6923		2	1,0769	
Mersin	N	26		26	26	
	SS	1,31967		0	1,44009	
	Ort.	2,069		1,7241	0,4828	
Konya	N	29		29	29	
	SS	1,16285		0,52757	0,94946	
	Ort.	2,4545	.033*	1,5909	.013*	1,4545
Erzurum	N	22		22	22	.002**
	SS	1,1434		0,73414	1,59545	
	Ort.	2,9259		1,9259	0,1852	
Balıkesir	N	27		27	27	
	SS	1,07152		0,26688	0,48334	
	Ort.	2,5288		1,8173	0,7596	
Toplam	N	104		104	104	
	SS	1,20643		0,47795	1,25021	

n=104

(* p< .05)

(** p< .01)

Tablo 4'e göre SEM'lerde sporcuların bilgi düzeyleri, tutum ve değerlerinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (p< .05). "Beslenme destek ürünleri" (Bilgi Düzeyi 2) konusundaki bilgi düzeyi, "Dopingün sporcu sağlığına verdiği zarar" (Tutum 3) konusundaki tutumu ve "Bir sporcunun doping kullanması normaldir" (Değer 1) sorusuna verdikleri cevaplarda anlamlı fark bulunmuştur (p< .05).

Sporcuların beslenme destek ürünlerinin neler olduğu konusundaki bilgi düzeylerine bakıldığında Balıkesir SEM'deki sporcuların bu konudaki bilgileri diğer SEM'lerden daha yüksek ($\bar{x}=2.92$) olduğu görülürken Konya SEM ise bu konuda en az bilgi düzeyine ($\bar{x}=2.06$) sahip SEM olarak görülmektedir.

SEM'lerin dopinge ilişkin değerleri sorgulandığında Mersin SEM'deki sporcuların dopingün sporcu sağlığına zarar vermediğini düşündükleri ($\bar{x}=2$) görülürken Erzurum SEM'deki sporcular ($\bar{x}=1.5$) diğer SEM'lerden daha fazla doping maddelerinin sporcu sağlığına zarar verdiğini düşünmektedirler.

Doping konusundaki değerlere bakıldığında "Bir sporcunun doping kullanması normaldir" sorusunda Balıkesir SEM sporcularının ortalaması ($\bar{x}=0,18$) en az, Erzurum SEM sporcularının ortalaması ise en yüksek ($\bar{x}=1.45$) olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Yaş Göre Bilgi Düzeyi Karşılaştırılması

Yaş		Bilgi Düzeyi1	P	Bilgi Düzeyi2	P	Bilgi Düzeyi3	P	Bilgi Düzeyi4	P	Bilgi Düzeyi5	P	Bilgi Düzeyi6	P	Bilgi Düzeyi7	P
14	Ort	2,15		2,63		1,68		0,89		1,26		1,84		1,21	
	N	19		19		19		19		19		19		19	
	SS	1,34		1,11		1,6		1,66		1,32		1,38		1,39	
15	Ort.	2,36		2,32		1,87		0,92		1,24		2,29		1,24	
	N	25	.790	25	.593	23	.620	25	.482	25	.220	24	.545	25	.132
	SS	1,31		1,37		1,51		1,55		1,58		1,54		1,53	
16	Ort	2,03		2,42		1,78		1,12		1,66		2,18		1,54	
	N	33		33		33		33		33		33		33	
	SS	1,42		1,19		1,59		1,43		1,61		1,46		1,52	
17	Ort	2,34		2,76		2,26		1,3		2,07		2,69		2,15	
	N	26		26		26		26		26		26		26	
	SS	1,52		1,14		1,68		1,61		1,67		2,27		1,61	
Toplam	Ort	2,21		2,52		1,91		1,07		1,59		2,27		1,56	
	N	103		103		101		103		103		102		103	
	SS	1,39		1,21		1,59		1,53		1,58		1,71		1,55	

n=104

(*) p< .05)

(**) p< .01)

Tablo 5'e göre sporcuların yaşlarına göre doping bilgi düzeyleri incelendiğinde yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır (p> .05).

Tablo6 Cinsiyete Göre Bilgi Düzeyi, Tutum ve Değerlerin Karşılaştırılması

Cinsiyet		Bilgi Düzeyi 3	P	Bilgi Düzeyi 6	p	Bilgi Düzeyi 7	p	Bilgi Düzeyi 8	p	Değer 2	P
Erkek	Ort.	1,68		2,12		1,47		1,88		2,19	
	N	87		88		89		89		89	
	SS	1,57		1,78		1,53		1,59		1,42	
Kız	Ort.	3,3	.000*	3,2	.014*	2,46	.012*	3,26	.002*	3,06	.022*
	N	15		15		15		15		15	
	SS	0,89		0,56		1,35		0,96		1,33	
Toplam	Ort.	1,93		2,28		1,57		2,08		2,31	
	N	102		103		104		104		104	
	SS	1,59		1,7		1,54		1,59		1,44	

n=104

(*) p< .05)

(**) p< .01)

Tablo 6 incelendiğinde sporcuların cinsiyetlerine göre doping bilgi düzeyleri ve değerlerinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur (p< .05). Sporcuların “kullandıkları ilaçların içeriği” (Bilgi Düzeyi 3) konusundaki bilgi düzeyi, “kullanımı yasak olan maddeler” (Bilgi Düzeyi 6) hakkındaki bilgi düzeyi,

“doping numunesi alımı esnasında nelere dikkat edeceğine” (Bilgi Düzeyi 7) dair bilgi düzeyi ve “doping kullanımının yasal sonuçları” (Bilgi Düzeyi 8) hakkındaki bilgi düzeylerinde anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Ayrıca sporcuların sorulan “sporcular doping maddesi kullanmamalıdır” (Değer 2) sorusuna verdiği cevaplarda da istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur.

SEM’lerde bulunan erkek sporcuların kullandıkları ilaçların içeriği hakkındaki bilgi düzeyleri SEM’lerde bulunan kız sporcuların bilgi düzeyinden daha düşüktür ($\bar{x}=1.68$). Bayan sporcuların ise kullandıkları ilaçların içeriği hakkındaki bilgi düzeyi erkeklere göre yüksek bulunmuştur ($\bar{x}=3.3$).

Kullanımı yasak olan maddeler konusundaki bilgi düzeyleri incelendiğinde ise yine kızların bilgi düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu görülüyor. Kızların bilgi düzeyi ortalaması $\bar{x}=3.2$ iken erkeklerin bilgi düzeyi ortalaması $\bar{x}=2.12$ ‘dir.

Doping numunesini nasıl verecekleri ve nelere dikkat edecekleri konusunda kız sporcuların bilgi düzeyleri ($\bar{x}=2.46$) erkek sporcuların bilgi düzeylerine göre ($\bar{x}=1.47$) yine daha yüksek olduğu görülmüştür.

“Doping maddesi kullandığımda bu davranışın yasal sonuçlarının neler olabileceğine” dair bilgi düzeylerine bakıldığında erkek sporcuların $\bar{x}=1.88$ ortalama ile kız sporcuların ortalamasından ($\bar{x}=3,26$) daha düşük bilgi düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

“Sporcular doping maddesi kullanmamalıdır“ sorusuna kız sporcuların yanıt verme ortalamaları ($\bar{x}= 3.06$), erkek sporcuların ise ($\bar{x}= 2.19$) olarak bulunmuştur.

Tablo7. Branşa Göre Bilgi Düzeyi, Tutum ve Değerlerin Karşılaştırılması

Branş	B. D. 3	P	B.D. 4	p	B.D. 7	p	B,D. 8	P	Tutu m 3	p	Değ er 2	P	
	Ort.	1,64	0,56		1,2		1,65		1,74		2,03		
Güreş	N	57	58		58		58		58		58		
	SS	1,58	1,21		1,44		1,58		0,54		1,36		
Atletiz	Ort.	2,28	.048*	1,69	.000*	2,04	.005*	2,63	.002*	1,93	.044*	2,67	.031*
m	N	45		46		46		46		46		46	
	SS	1,56		1,67		1,56		1,45		0,35		1,47	
Topla	Ort.	1,93		1,06		1,57		2,08		1,81		2,31	
m	N	102		104		104		104		104		104	
	SS	1,59		1,53		1,54		1,59		0,47		1,44	

n=104

(* p< .05)

(** p< .01)

Tablo 7’de branşlarına göre sporcuların doping bilgi düzeyi, tutum ve değerlerini karşılaştıran tabloya bakıldığında sporcuların “Kullandıkları ilaçların yasaklı madde içerip içermediği” (Bilgi Düzeyi 3) konusundaki bilgi düzeylerinde, “WADA (Dünya Antidoping Ajansı) internet sitesi” (Bilgi Düzeyi 4) ni bilip bilmedikleri konusundaki bilgi düzeyleri”, “Doping numunesini nasıl vereceğim ve nelere dikkat edeceğim” (Bilgi Düzeyi 7) konusundaki bilgi düzeyleri ve “Doping maddesi kullanımının getireceği yasal sonuçlar” (Bilgi Düzeyi 8) konusundaki bilgi düzeylerinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bununla birlikte Doping tutumları ile ilgili sorulan “Doping maddeleri sporcu sağlığına zarar verir”(Tutum 3) konusundaki tutumlarında ve “sporcular doping maddesi kullanmamalıdır” (Değer 2) sorusunda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur (p< .05).

Sporcuların “Kullandıkları ilaçların yasaklı madde içerip içermediği” konusundaki bilgi düzeylerine bakıldığında atletizm branşı sporcularının bilgi düzeylerinin güreş branşı sporcularının bilgi düzeylerinden daha yüksek çıktığı görülmektedir. Güreş branşı bilgi düzeyi $\bar{x}=1.64$ iken atletizm branşı bilgi düzeyi $\bar{x}=2.28$ olarak görülmektedir.

Katılımcıların “WADA (Dünya Antidoping Ajansı) internet sitesi” ni bilip bilmedikleri konusundaki bilgi düzeylerine bakıldığında ise yine atletizm branşı sporcularının bilgi düzeyleri güreş branşı bilgi düzeylerinden daha yüksektir. Güreş branşı bilgi düzeyi $\bar{x}=0.56$, atletizm branşı bilgi düzeyi ise $\bar{x}=1.69$ ‘dur.

Sporcuların “Doping numunesini nasıl vereceğim ve nelere dikkat edeceğim” konusundaki bilgi düzeylerinde atletizm branşı sporcuların bilgi düzeyi ($\bar{x}=2,04$) güreş branşı sporcularının bilgi düzeyinden ($\bar{x}=1.2$) yüksektir.

“Doping maddesi kullanıldığında bu davranışın yasal sonuçlarına” ilişkin bilgi düzeylerine bakıldığında atletizm branşındaki sporcuların bilgi düzeyi ($\bar{x}= 2.63$) güreş branşı sporcularının bilgi düzeylerinden ($\bar{x}= 1.65$) yüksektir.

Sporcuların “Sporcular doping maddesi kullanmamalıdır” sorusunda atletizm branşı sporcuların ortalaması ($\bar{x}= 2.67$), güreş branşı sporcuların ortalamasından ($\bar{x}= 2.03$) daha yüksek çıkmıştır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

SEM'lere Göre Bilgi Düzeyi, Tutum Ve Değerler

SEM'lerine göre sporcuların “beslenme destek ürünlerinin neler olduğu” (Bilgi Düzeyi 2) konusunda anlamlı farklar olduğu görülmüştür. Bulgular incelendiğinde Konya ($\bar{x}= 2.06$) ve Erzurum ($\bar{x}= 2.45$) Sporcu Eğitim Merkezlerinin bu konuda genel ortalamanın ($\bar{x}= 2.53$) altında olduğu görülmektedir. Bu eksikliğin bu SEM'lerin diğer iki SEM'inde olduğu gibi görevli bir diyetistenin olmamasından kaynaklandığı düşünülebilir.

SEM'nin dopinge yönelik tutumları incelendiğinde ise “doping maddeleri sporcu sağlığına zarar verir” (tutum 3) maddesinde SEM'leri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Her bir SEM'de fiziki koşullar, antrenör yetkinliği ve yönetici yetkinliklerinin farklı olması bu farklılıkların sebepleri arasında olabilir. Bu farkın ortalamanın en yüksek olduğu Mersin ($\bar{x}= 2$) ve Balıkesir'de ($\bar{x}=1,92$) diğer SEM'lere göre daha sistemli bir yönetim anlayışı ve antrenör yaklaşımı bu sonucu ortaya koymuş olabilir.

Yine SEM'leri arasında “sporçunun doping kullanmasının normal olduğu düşünülen” (Değer 1) açıklamaları en yüksek oranda Erzurum SEM'nin ($x=1,45$) olduğu görülmüştür. Erzurum SEM diğer SEM'lere göre sosyo-ekonomik açıdan ve fiziksel imkanlar bakımından daha az olanağa sahip olduğu tez anketlerinin doldurulması aşamasında görülmüştür. Bununla beraber bu konuda Erzurum SEM'de sporcuların doping kullanımını normal karşılamalarının bir başka sebebinin rol model eksikliği olabileceği düşünülebilir.

Yaşa Göre Bilgi Düzeyi, Tutum Ve Değerler

Yaşlarına göre sporcuların bilgi düzeyleri, tutumları ve değerlerinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır.

SEM'lerde oluşturulan imkanların her yaş grubu için farklılıklar göstermemesi, antrenörlerin tüm yaş gruplarına aynı seviyede yaklaşmaları ve doping ile ilgili akranlarından farklılaşan bir eğitime sahip olmamaları, antrenmanlarını dahi aynı anda yapmalarını ve antrenman ve müsabakalardan geriye kalan zamanlarını bir arada geçirmeleri sporcuların yaşlarına göre doping bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir fark oluşturmamasının nedeni olarak gösterilebilir.

Benzer bir çalışmada Şapçı (2010) “Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin doping kullanımına yönelik tutumlarının incelenmesi” adlı çalışmasında katılımcıların yaşları ile tutum karşılaştırmasında anlamlı bir sonuç bulamamıştır (Şapçı, 2010). Bu sonuç bizim araştırmamız ile paralellik göstermektedir.

Cinsiyete Göre Bilgi Düzeyi, Tutum Ve Değerler

Bulgular incelendiğinde “kullandığım ilaçların yasaklı madde içerip içermediği” (Bilgi Düzeyi 3) konusunda kız sporcular bilgi düzeyi ortalaması (\bar{x} = 3.3) iken erkek sporcuların bilgi düzeyi ortalaması (\bar{x} = 1.68), “Kullanımı yasak olan maddeler” (Bilgi Düzeyi 6) konusunda kız sporcuların bilgi düzeyi ortalaması (\bar{x} = 3.2) iken erkek sporcuların bilgi düzeyi ortalaması (\bar{x} = 2.12), “doping numunesini nasıl vereceğini ve nelere dikkat edeceği” (Bilgi Düzeyi 7) konusunda kız sporcuların bilgi düzeyi ortalaması (\bar{x} = 2.46) iken erkek sporcuların bilgi düzeyi ortalaması (\bar{x} = 1.47), “doping maddesi kullandığımda bu davranışın yasal sonuçlarının neler olacağı” (Bilgi Düzeyi 8) konusunda kız sporcuların bilgi düzeyi ortalaması (\bar{x} = 3.26) iken erkek sporcuların bilgi düzeyi ortalaması (\bar{x} = 1.88), “sporcuların doping kullanmasının normal olmadığı düşünülen ” (Değer 2) açıklamaları ortalamaları kız sporcuların (\bar{x} = 3.06) iken erkek sporcuların (\bar{x} = 2.19) olarak görülmüştür. Bu bulgulara göre kız sporcuların tüm konularda erkek sporculara göre daha bilgili ve doping kullanımına daha az normal gördükleri ortaya çıkmaktadır.

Araştırma örneklemini yaş gruplarına bakıldığında sporcuların tamamının ergen sporculardan oluştuğu görülmektedir. Kız bireylerin erkeklere göre daha erken ergenlik çağına girmeleri ve bu nedenle bilişsel olarak daha erken bilinçlenmesi ve sporun gerektirdiği ilgi ve alakayı kullanılan ilaçlarda da göstermesi bunun sebeplerinden biridir denilebilir. Bunun yanında SEM’lerde yatılı olarak kalan öğrencilerin çoğunlukla erkek olması ve bir arada verimli zaman geçiremiyorken bunun aksine kız öğrencilerin SEM dışında arta kalan zamanlarında aileleri tarafından kullanılan ilaçlar ile ilgili telkinlerde bulunulması veya basın ve yayın yoluyla bu bilgi farklılığının oluştuğu düşünülebilir.

Bir araştırmada Öztürk (2009) “Türkiye’de doping, sporcuların doping bilgi düzeylerinin ölçülmesi (hentbol örneği)” araştırmasında doping bilgi düzeyi cinsiyet dağılımına göre erkek sporcular bayan sporculara göre daha bilgili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2009). Bu bulgu bu araştırmanın bulguları ile paralellik göstermemektedir. Bunun sebebinin ise Öztürk (2009)’ün çalışmasının araştırma örnekleminin elit hentbolcu sporcular tarafından oluşması gösterilebilir. Hem branş olarak hemde seviye olarak iki araştırma örneklemini farklılık göstermektedir.

Dopinge ilişkin tutumların araştırıldığı bir çalışmada ise Şapçı (2010) “Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin doping kullanımına yönelik tutumlarının incelenmesi” çalışmasında sporcuların tutumlarında anlamlı bir fark bulamamıştır. Bu araştırmada da cinsiyete göre tutum düzeylerinde anlamlı bir fark görülmemiştir. Bu yönüyle Şapçı’nın çalışması ile bu araştırma paralellik göstermektedir (Şapçı, 2010).

Branşa Göre Bilgi Düzeyi, Tutum ve Değerler

Araştırmaya katılan sporcuların doping maddeleri hakkındaki bilgi düzeyleri, tutum ve değerleri spor branşlarına göre incelenmiş kendilerine yöneltilen anket sorularına verilen yanıtların bazılarında spor branşlarına göre anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. “Kullandığım ilaçların yasaklı madde içerip içermediği” (Bilgi Düzeyi 3) konusunda atletizm branşı sporcuların bilgi düzeyi ortalaması (\bar{x} = 2.28) ile güreş branşı sporcularının bilgi düzeyi ortalamasından (\bar{x} = 1.64) yüksek olduğu görülmüştür.

Bu sonuç SEM’lerde çalışan güreş branşı antrenörlerinin ve atletizm branşı antrenörlerinin ve SEM idaresinin sporcuyu farklı şekillerde yönlendirmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Sporcuya

doping eğitimi verilirken sporcunun alacağı ilacı soracağı kişi bağlı olduğu antrenördür. SEM'lerde sporculara kullanacakları ilaçları veya hangi ilaçların doping maddesi içerdiğine yönelik direk olarak kapsamlı bir eğitim verilmemektedir. Doping eğitimlerinde sporcuların ilaç almadan önce antrenörlerine ilacın içeriğini ve doping içerip içermediğine dair sorular sorması için yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple atletizm branşı sporcularının gerek eğitimlerde antrenörlerine kullanacakları ilaç ile ilgili danışması yönünde yönlendirilmesi gerekse de sporcunun antrenörü tarafında doğru bilgilendirmeler yolu ile güreş branşı sporcularından daha bilgili olduğu söylenebilir.

Benzer bir araştırmada Dinçer (2010) "Elit sporcuların doping hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi" başlıklı bir çalışma gerçekleştirmiş, yasaklı maddeler hakkındaki bilgi düzeylerini güreş, taekwondo ve judo branşlarının arasında karşılaştırmış ve branşlar arasında anlamlı fark bulmuştur (Dinçer, 2011).

"WADA (Dünya Doping Mücadele Ajansı)" (Bilgi Düzeyi 4) konusundaki bilgi düzeylerine baktığımızda atletizm branşı sporcularının bilgi düzeyi ortalaması ($\bar{x}= 1.69$), güreş branşı sporcularının bilgi düzeyi ortalaması ise ($\bar{x}=0,56$) olarak bulunmuştur.

Atletizm branşının genel olarak tüm dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de diğer birçok branşa göre daha fazla doping kullanma eğilimi olduğunu düşünüldüğünde atletizm branşı sporcuların doping ile ilgili birçok konuda olduğu gibi Wada'nın internet sitesi hakkında da güreş branşı sporcularında daha fazla bilgiye sahip olduğu söylenebilir.

"Doping numunesini nasıl vereceğim ve nelere dikkat edeceğim" (Bilgi Düzeyi 7) konusundaki bilgi düzeyleri incelendiğinde atletizm branşı sporcularının bilgi düzeyi ortalaması ($\bar{x}= 2.04$), güreş branşı sporcularının bilgi düzeyi ortalaması ise ($\bar{x}= 1.2$) olarak bulunmuştur.

Doping numunesinin nasıl verileceği ve doping numunesi verme aşamasında sporcunun neler yapması gerektiği konusunda yeterli olmasa da eğitim verilen SEM'lerde bu konudaki bilgi düzeyi farklılığının neden kaynaklandığı araştırılmalıdır. Dünya'da ve Türkiye'de doping konusunda daha fazla gündeme gelen ve daha sık pozitif bulgulu doping numunesi veren spor branşının atletizm olması sporcuların numune verme konusuna olan ilgisi bilgi düzeyleri ile ilgili bu farklılığı oluşturmuş olabilir.

"Doping maddesi kullandığımda bu davranışın yasal sonuçlarının neler olabileceği" (Bilgi Düzeyi 8) konusunda atletizm branşı bilgi düzeyi ortalaması ($\bar{x}= 2,63$), güreş branşı bilgi düzeyinden ($\bar{x}= 1,65$) yüksektir.

Atletizm branşının doping skandalları ile daha sık gündeme gelmesi sonucu medyadan, antrenörlerinden ve arkadaş çevresinden edindikleri bilgilerin bilgi düzeylerine etki ettiği söylenebilir.

Tüm bu saydığımız sebeplerin yanında bilgi düzeylerindeki bu farklılıkların tüm dünyada genel olarak olduğu gibi Türkiye'de de atletizm branşı sporcularının diğer bir çok branşa göre daha fazla doping olayı ile karşı karşıya kalmalarından kaynaklandığını düşünebiliriz. Sporcuların medya, arkadaş çevresi veya antrenörlerinden aldıkları bilgiler de branşlara göre farklılıklar göstermektedir. Atletizm branşında başarıya ulaşmış rol modellerin daha sonra dopingli çıkmış olması ve sporcunun çevresinden sık sık duyduğu "doping yapmazsan başarılı olamazsın", "herkes doping yapıyor" gibi bir anlayışın doping eğiliminin daha fazla olduğu atletizm branşında daha yaygın olması denilebilir.

SEM'lerde atletizm branşındaki sporcuların medya yolu kendilerine rol model aldığı sporcuların doping numunelerinin pozitif çıkması ve bunlara özenmeleri, güreş branşındaki sporcuların rol modellerinin ise doping konusunda daha iyi örnek teşkil etmeleri de bu sonucu destekleyebilir.

Sporcuların branşlarına göre tutumlarını incelediğimizde ise "doping maddeleri sporcu sağlığına zarar verir" (Tutum 3) sorusuna verdikleri cevaplarda güreş branşı sporcularının ortalaması ($\bar{x}=1,74$) ile

atletizm branşı sporcularının ortalamasından ($\bar{x}=1,93$) daha düşüktür. Bir başka ifade ile güreş branşı sporcuları atletizm branşındakilere göre doping maddelerinin daha zarar verici olduğunu düşünmektedirler. Şapçı (2010) branşlara göre tutum düzeylerini de incelediği “Üniversiteler arası spor müsabakalarına katılan öğrencilerin doping kullanımına yönelik tutumlarının incelenmesi” çalışmasında bu bulguya benzer biçimde branşlar arasında anlamlı farklılıklar bulmuştur (Şapçı, 2010). Bu karşılaştırma her iki araştırmanın örneklemindeki sporcuların spor branşlarının farklı olması açısından anlam taşımaktadır.

Sporcuların bilgi düzeylerine bakıldığında genel anlamda bilgi düzeyi ortalaması tüm sorularda daha yüksek olan atletizm branşı sporcularının tutum konusunda neden daha düşük ortalamaya sahip olduğu konusunun araştırılması gerekmektedir. Bu karşıtlık sporcuların doping konusunda bilgi sahibi olmalarının doping yapmalarını engellemediğini de bir bakıma göstermektedir.

Bununla birlikte genel bilgi düzeyleri ortalaması daha düşük olan güreş branşı sporcularının sadece “doping” kavramının tek başına ahlaki ve etik değerlere ters olduğunu bilmesi, genel bilgi düzeyleri ortalaması daha yüksek olan atletizm branşı sporcularına göre daha bilinçli ve hassas düşünülerek verilmiş cevaplar olabilecekleri düşünülebilir. Yukarıdaki açıklamalara paralel sayılabilecek bu öngörü spor branşındaki hakim etik değerlere yapılan vurguyu göstermektedir.

Sporcuların branşlarına göre değer ortalamalarını incelediğimizde “sporcular doping maddesi kullanmamalıdır” sorusuna verdiği cevaplarda atletizm branşı sporcularının değer ortalaması ($\bar{x}=2,67$) ile güreş branşı değer ortalamasından ($\bar{x}=2,03$) yüksektir.

Bu sonuç ile atletizm branşı sporcuların doping konusundaki bilgi düzeylerinin güreş branşı sporcularına göre daha yüksek olması atletizm branşı sporcuların doping ile ilgili genel olarak daha bilgili olmasının sonucudur diyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Ashcroft, R.E, Dawson, A., Draper, H. & Mcmillan, J.R. (2007). Eds. *Ethics of performance enhancement in sport: drugs and gene doping*. 2nd ed. New York: John Wiley & Sons Ltd. p. 511 -519.
- Dinçer, N. (2010). *Elit sporcuların doping hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi*. Selçuk üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi,138, Konya, (Yrd.Doç.Dr. Hayri Demir).
- Egesoy, H., Gümüşdağ, H., & Kartal, A. (2013). Gen dopingi ve sportif performans. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*;6:71-85.
- Eröz, M.F. (2007). *Milli Düzeyde, Atletizm, Güreş, Judo ve Halter Yapan Sporcuların Doping ve Ergojenik Yardım Hakkındaki Görüşlerinin ve Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, 244 sayfa, Kütahya, (Y.Doç.Dr. Çetin Özdilek).
- Gençtürk, G., Çolakoğlu, &T, Demirel, M. (2009). Elit sporcularda doping bilgi düzeyinin ölçülmesine yönelik bir araştırma (güreş örneği). *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*;3:213 - 221.
- Işık, S. (2015). *Gelişim Çağındaki Basketbolcularda Doping Kullanımı Eğilimi ve Bilgi Düzeyinin İncelenmesi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, 127 sayfa, Çanakkale, (Yrd. Doç. Dr. Özhan Bavlı).
- Karakoç, E. (2007). *Cumhuriyet üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksek okulu öğrencilerinin doping içerikli ilaç kullanma sıklığının araştırılması*. 2007, Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, 52 sayfa, Sivas, (Doç. Dr. İhsan BAĞCIVAN).

- Öngel, H.B. (1997). Sporda Etik Değerler Bakımından Doping. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*;2:68-79.
- Öztürk, E.G. (2009). *Türkiye’de doping, sporcuların doping bilgi düzeylerinin ölçülmesi (hentbol örneği)*. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, 145 sayfa, Ankara, (Yard. Doç. Dr. Sibel Suveren).
- Uluslararası olimpiyat komitesinin doping tanımı, <http://www.doping-prevention.sp.tum.de/doping-in-general/doping-definition.html>, Erişim tarihi: 22 temmuz 2016.
- Ünal, M. & Ünal, D. (2003). *Sporda doping kullanımı*. *İst Tıp Mecmuası* ;66:189 - 198.
- Şapcı, H.A.(2010). *Üniversiteler Arası Spor Müsabakalarına Katılan Öğrencilerin Doping Kullanımına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*.Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü , Yüksek lisans tezi, 81 sayfa, Ankara, (Prof. Dr. Kadir Gökdemir).
- Yazıcı, A.G. (2014). Toplumsal dinamizm ve spor. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* ;3:394-405.
- Yesalis, C.E. & Bahrke, M.S. (2002). History of Doping in Sport. *International Sports Studies*;24:42-76.